

En ännu outnyttjad produktivitetspotential

av Bengt-Åke Wennberg

Jag har i många tidigare bloggar påpekat att vi lever i ett tjänstesamhälle men när det gäller administration och samordning så tänker och agerar vi i det som om det fortfarande vore ett industrisamhälle.

Denna bristande konvergens betyder att vissa produktivitetspotentialer, som vi nu skulle ha stor nytta av, inte utnyttjas. När det gäller att hantera tjänstesamhällets förhållanden så skapar detta förhållande allvarliga störningar och kriser.

Ett stort antal forskare och praktiker som jag refererat till i tidigare bloggar har illustrerat att någon entydig, given, allmängiltig och stabil sanning om uppkomsten av sociala mönster och sociala processer byggd på statisk empiri inte kan etableras. Det sätt man använt för att studera

naturliga, tekniska och administrativa system är helt enkelt inte tillämpliga på sociala system. Även detta har jag beskrivit i tidigare bloggar.

Den samverkan som uppstår i ett socialt system är en konsekvens av hur individerna lokalt – och i sin sociala kontext – *väljer att handla*. Detta framgår såväl av klassiska filosofer som exempelvis Karl Popper som av nutida samhällsforskare (Popper 2017; [Alvehus 2020](#); [Kristensson Ugglå 2020](#); [Rothstein 2020](#)).

Det finns således ingen forskning eller kunskap som skulle kunna berätta hur individen bör handla i en speciell situation. Detta måste denne själva ställning till. Det finns heller ingen forskning eller kunskap som skulle kunna tala om hur samhället bör vara för att vara gott.

Denna insikt skapar en *ontologisk utmaning* i förhållande till de antaganden man i dag lägger till grund för resonemang om sociala skeenden. Detta illustreras av [schemat](#) som jag presenterade i [min förra blogg](#) (Wennberg 2020a). Skeendet i systemet blir mer beroende av aktörernas egna resonemang och val än man tidigare tagit hänsyn till.

I försöken att bidra till att en samverkan i grupper, verksamheter, organisationer och samhälle skulle kunna göras allt mer förutsägbar och stabil i allt större sociala kontexter har jag med ledning av detta annorlunda ontologiska schema sökt mig fram i en helt annan kunskapsdimension.

Den definieras som det "gula fältet" i mina fyra senaste bloggar. Jag har kallat detta fält för *handlingspåbjudande utsagor*. Dessa syftar till att alla berörda bättre skall kunna bidra till konstruktiva samhandlingar.

Jag utgår således från att det goda eller dåliga samhället "blir till" genom de val som människor av olika skäl bestämmer sig för att göra utifrån sin kunskap om det sociala system de deltar i. Dessa val begränsas av vad de tror att andra kan komma att göra som ett gensvar på det man gör i den sociala kontext som man tillsammans deltar i. De begränsas således av den kunskap deltagarna har om det sociala system de deltar i. Denna kunskap är i sin tur beroende av det språkbruk med vilket sociala skeenden beskrivs.

Om man utgår från ett sådant grundantagande så behöver de som sysslar med forskning på sociala skeenden, verksamheter, organisationer och samhälle ha ett vidgat perspektiv jämfört med vad de nu har. Den nya kunskap som det finns anledning för dem att generera behöver vara relevant att beakta – inte bara för politiker, experter, överhet och ledningspersoner utan – för alla de individer som *deltar* i de aktuella sociala kontexter som studeras.

Detta innebär i sin tur att de som deltar måste uppfattas som partners i utforskandet av sin egen verksamhet. Deras inflytande kan inte begränsas av föreställningen att de är passiva objekt för studier av de sociala skeenden de medverkar i eller att de bara lydigt anpassar sig till olika förslag till förändring.

Först genom deras medverkan blir kunskaper om det lokala aktuella systemet möjliga att koppla till det aktuella handlandet. Sådana beskrivningar får då ett helt annat utseende och mening än den kunskap som bygger på olika former av kausalitet som vi tidigare haft tillgång till.

Denna kompletterande kunskap om det lokala sociala systemet syftar inte till att berätta hur det "är" eller "borde vara". Den syftar till att göra ***den enskilda individen mer produktiv*** genom att denne med hjälp av denna kunskap kan göra en mer realistisk analys av det skeende denne deltar i och därmed agera mer konstruktivt i det sociala sammanhang denne befinner sig i ([Wennberg 2020b](#)).

För att utnyttja denna produktivitetspotential måste det skapas en win-win-situation. Även de andra individerna i sammanhanget behöver medverka till att skapa just de samhandlingar som gör *var och en av dem* mer produktiv än tidigare. Kunskapen som produceras måste därför rikta sig *till alla de som deltar i en social kontext*.

Detta kan illustreras med ett exempel.

För mig illustrerar oenigheten om lån eller bidrag i EU-diskussionen och tillsättandet av en expertgrupp *som skall konstruera ett nytt Sverige* att de som debatterar utgår från ett grundantagande som bottnar i Durkheims ansats. De samtal och diskussioner som fångas i denna tankefigur blir därför fastlåsta i de tankefigurer som präglade industrisamhället.

Den stora framgångsfaktorn och den ökade livskvaliteten i industrisamhället uppstod när det enkla manuella arbetet kunde ersättas av maskiner. Därför blev alla investeringar som kunde stödja en sådan övergång och anpassa samhället till de nya förhållandena värdefulla och viktiga.

Sådana investeringar var lämpliga objekt för lån. Investeringen kunde då förväntas ge avkastning och lånen kunde därför betalas tillbaka. Denna balans mellan investeringar, konsumtion och livskvalitet existerar emellertid inte alls i samma omfattning i tjänstesamhället. Många av de tjänster som nu erbjuds ger ingen uppenbar avkastning varken i pengar eller i ökad faktisk och långsiktig livskvalitet för många – trots att man påstår att BNP mäter just livskvaliteten.

Konsumtion och service ger dessutom, så som de nu erbjuds, i många fall stora extra kostnader för samhället och jorden, som vi alla måste dela på. Många erbjudanden föröder begränsade resurser och har därför till och med en direkt negativ effekt på livskvaliteten. Andra erbjudanden ökar klyftan mellan rika och fattiga och många har samma nackdelar som exempelvis bruket av narkotika och alkohol genom att de gör människor beroende av skadliga vanor.

Ser man till "avkastningen" av de olika investeringar som i dag görs så finner man att det är osäkert om de någonsin ökar livskvaliteten för de som berörs av dem. **Trots att de alla höjer BNP.** Spelbolag och alkoholförsäljning kan kanske inte undvikas men de riskerar livskvaliteten för många.

För att kunna fortsätta som förut – trots en bristande avkastning – blir många av EU:s medlemsländer beroende av bidrag. Det är emellertid inte möjligt att i längden bortse från att det som görs sänker livskvaliteten och dränerar gemensamma resurser. Vi måste gemensamt kräva av varandra att det som görs också *skall öka produktiviteten och livskvaliteten för oss alla.*

En helt ny form för produktivitet som är lämpad för tjänstesamhället måste därför hedras, uppfinnas och utvecklas. Individens förmåga att genom vad denne gör tillsammans med andra skapa *ökad livskvalitet för sig och världen i övrigt* behöver förbättras.

Så fort man som individ, forskare och politiker accepterar ett sådant åtagande får det konsekvenser. En forskare kan exempelvis inte nöja sig

med att göra sin forskning metodologiskt korrekt och låta den bara vara av värde för karriären eller ett fåtal inom akademien.

Forskningen måste också *producera kunskaper som är till bred nytta för sådant handlande som i vår tid skapar ökad livskvalitet för många*. Detta skapar en distinkt skillnad mellan olika sorters forskning. En del är värt att investera i – annan forskning är det inte. Samma resonemang kan föras när det gäller de flesta andra tjänster och investeringar som diskuteras i dag. Det tjänsteutbud som finns behöver därför belysas också i detta perspektiv. Frågan om dessa tjänsters relevans och bidrag till samhället måste således upp till en diskussion.

I många fall är exempelvis turism en service som globalt sett dränerar mänskliga och fysiska resurser som skulle kunna vara till betydligt bättre nytta på andra områden. Samtidigt är turism säkert något som alltid kommer att finnas. Men den kan bara existera som en konsekvens av rikedom och överflöd. Om nu detta överflöd hotas så måste andra aktiviteter som ökar produktivitet och avkastning växa fram och bli mer vanliga.

Sådana tjänster är också mer värda att betala för än turistresor. Att betala för sådant som dränerar gemensamma resurser är slöseri med pengar. Precis som fallet var med en investering under industrisamhället så uppstår genom köp just av *produktiva tjänster en avkastning i bättre livskvalitet för alla*.

För detta behövs varken bidrag eller lån. För att tjänsten skall uppstå behövs istället en ökad förståelse *för att den är värd att betala för* om den gör de individer, företag och verksamheter den riktas mot mer värda för oss alla, för samhället och för verksamheternas egna kunder. Nu är det ofta tvärtom. De ekonomiska resonemangen premierar sådant som dränerar livskvaliteten.

För att bättre tjänster och mer konstruktiva samhandlingar skall förverkligas måste tjänsteerbjudandet vara handlingspåbjudande och skarpare riktas mot en ökad mänsklig produktivitet och livskvalitet än vad som är fallet i dag.

Referenser

Alvehus J (2020a): Forskarnas gräl är kärnan i vetenskapen. Stockholm: DN debatt 20-05-10.

<https://www.dn.se/debatt/forskarnas-gral-ar-karnan-i-vetenskapen/>

Kristensson Ugglå B (2020): Vetenskapen behöver ta ett steg ut ur sig själv. DN 2020-05-30.

<https://www.svd.se/vetenskapen-behoover-ta-ett-steg-ut-ur-sig-sjalv>

Hane M (2020); Ett ontologiskt schema för handlingspåbudande samtal. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

<https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Schema5w.jpg>

Luhmann N (2005): Förtroende – en mekanism för reduktion av social komplexitet. Riga: Diadolos.

Popper K (2017): Det öppna samhället och dess fiender. Stockholm: H:ström Text & Kultur AB

Rothstein B (2020): Undervisning i vetenskapsfilosofi kan sprida destruktiva idéer. SvD 20-05-12

<https://www.dn.se/debatt/undervisning-i-vetenskapsfilosofi-kan-sprida-destruktiva-ideer/>

Wennberg B-Å (2015): Varningen som föll på hälleberget. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

<https://menvart.se/Filerpdf/2015-bloggar/Blogg1503201.pdf>

Wennberg B-Å (2020a): Att höra och säga det handlingspåbudande – del 4 – Om grundantaganden. Degerfors: Samarbetsdynamik.se.

<https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Blogg2008201.pdf>

Wennberg B-Å (2020b): Att höra och säga det handlingspåbudande. Degerfors: Blogg 200810. Samarbetsdynamik AB.

<https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Blogg2008106.pdf>